

UN BALANÇ MULTIANGULAR DE LA SOCIOLINGÜÍSTICA CATALANA ACTUAL

RECENSIÓ DE

PRADILLA CARDONA, MIQUEL ÀNGEL. (2022). CATALAN SOCIOLINGUISTICS. STATE OF THE ART AND FUTURE CHALLENGES. JOHN BENJAMIN

Narcís Iglésias Franch*

Paraules clau: sociolingüística catalana; macrosociolingüística; microsociolingüística; educació; psicologia social; planificació lingüística; estandardització; demolingüística; etnografia de la comunicació; llengua i dret; llengua i economia; història social de la llengua; llengua catalana.

A MULTI-ANGLE ASSESSMENT OF PRESENT-DAY CATALAN SOCIOLINGUISTICS

REVIEW OF

PRADILLA CARDONA, MIQUEL ÀNGEL. (2022). CATALAN SOCIOLINGUISTICS. STATE OF THE ART AND FUTURE CHALLENGES. JOHN BENJAMIN

Keywords: Catalan sociolinguistics; macrosociolinguistics; microsociolinguistics; education; social psychology; language planning; standardisation; demolinguistics; ethnography of communication; language and law; language and economics; social history of language; Catalan language.

* Narcís Iglésias Franch, professor titular del Departament de Filologia i Comunicació de la Universitat de Girona. narcis.iglesias@udg.edu.

Citació recomanada: Iglésias Franch, Narcís. (2023). Un balanç multiangular de la sociolingüística catalana actual. Recensió de Pradilla Cardona, Miquel Àngel. (2022). *Catalan Sociolinguistics. State of the art and future challenges*. John Benjamin. *Revista de Llengua i Dret, Journal of Language and Law*, 80, 387-391. <https://doi.org/10.58992/rld.i80.2023.4096>

Quan una disciplina expressa una necessitat retrospectiva per valorar què s'ha fet i prospectiva per il·luminar cap a on va, probablement és el símptoma més evident que ha atès un nivell de consolidació i maduresa molt avançats. Fa una vintena d'anys investigadors com Emili Boix (2006) o Albert Branchadell (2006) sostenien que a la sociolingüística catalana li calia fer un salt qualitatiu i passar de l'anàlisi de dades (de gran interès en clau catalana i per a contextos lingüístics anàlegs) a intervenir en el debat internacional i, en certa manera, a superar tot de condicionants institucionals, acadèmics i polítics que van en detriment de la recerca en (i sobre) llengües minoritzades en general. L'obra col·lectiva que ha impulsat i editat Miquel Àngel Pradilla és una mostra fefaent no sols de la seva voluntat de parlar al públic internacional, sinó també de la molta feina que s'ha fet, del grau de diversificació a què ha arribat i dels grans reptes que té plantejats a curt i a mitjà termini. *Catalan Sociolinguistics* ofereix, per damunt de tot, una breu relació dels principals temes estudiats al llarg d'aquestes últimes quatre dècades, amb l'objectiu principal de discutir les principals aproximacions teòriques i metodològiques. L'editor s'ha proposat que l'obra vagi més enllà d'un mer inventari, però que alhora signifiqui una acurada descripció de la recerca sociolingüística sobre la llengua catalana que abordi en quina mesura les aproximacions internacionals han tingut seguiment –i com s'han adaptat– en la sociolingüística catalana.

Tots aquests propòsits s'aconsegueixen amb escreix, a parer nostre. L'obra reuneix 20 capítols a càrrec d'especialistes diferents en cada un dels temes que es tracten. La gran majoria de capítols són una actualització dels articles publicats el 2011 en el número 21 de *Treballs de Sociolingüística Catalana* (TSC), amb algun canvi o afegit. Els capítols d'Elvira Riera, Miquel Strubell i Llorenç Comajoan i, sobretot, de Xavier Vila, dedicats a les polítiques lingüístiques a Catalunya, a la psicologia social i a la recerca sociolingüística educativa, respectivament, són els més reelaborats, mentre que el capítol sobre nous parlants que signa Joan Pujolar no havia conegut una versió prèvia en aquell número de TSC. Amb aquesta obra col·lectiva, Pradilla s'erigeix en el sociolingüista de l'àmbit lingüístic català que ha potenciat més les panoràmiques generals de la disciplina per propiciar la confluència de diferents línies a la recerca d'un balanç global crític de la principal feina feta i dels embrions en gestació o més prometedors. Es podria dir que aquesta obra ha buscat un equilibri entre les perspectives contextuais i les universals que tan bé expliquen Strubell i Comajoan en el seu capítol.

Hi ha una sola dada que ja pot donar la idea del gruix i la riquesa de l'obra: el conjunt de capítols valoren uns dos milers d'estudis, amb una mitjana d'un centenar de referències per capítol. Hi ha algun cas excepcional que sobrepassa de llarg els estàndards generals. Vila, per exemple, basa el seu estudi en unes 200 referències, en bona part explicable pel fet de ser el terreny on la sociolingüística catalana ha dedicat més esforços en nombre de recerques dutes a terme i d'especialistes que hi han treballat.¹ Davant aquest panorama general de producció tan variada i abundant en el seu conjunt, seria temerari, doncs, caracteritzar en poques línies la recerca que s'ha fet en la sociolingüística catalana a partir de les valoracions i interpretacions que sostenen els més diversos especialistes en aquesta obra. Per sort, la presentació que en fa Pradilla en el capítol introductori és molt aclaridora: hi ha dos grans tipus d'estudis, de macrosociolingüística, vinculats a la sociologia de la llengua, i els estudis de macrosociolingüística, relacionats amb l'etnografia de la comunicació i amb la sociolingüística de la variació. La gran majoria es pot inserir dins la perspectiva macro, com l'ecologia de les llengües (Pere Comellas), la prospectiva sociolingüística (Ernest Querol) i la història social de la llengua (Miquel Nicolás). Hi ha uns quants capítols dedicats a planificació lingüística, amb capítols tan variats com la planificació formal de la llengua en els mitjans (Josep Gifreu i Maria Corominas), les normes lingüístiques i l'estandardització (Joan Costa), les polítiques institucionals (Elvira Riera i Isidor Mari), llengua i política (Albert Branchadell). Hi ha dos estudis que adopten la perspectiva de l'estatus de la llengua: llengua i dret (Eva Pons), economia i llengua (Amado Alarcón). Un capítol està dedicat a la demolingüística (Joaquim Torres) i un altre a la transmissió lingüística intergeneracional (Antoni Mas i Brauli Montoya). L'últim capítol dedicat a planificació lingüística està dedicat a l'educació des del punt de vista de l'adquisició (F. Xavier Vila). També hi ha un capítol dedicat a la psicologia social (Miquel Strubell i Llorenç Comajoan), que entra en contacte amb aspectes comuns a diferents línies. Aquest caràcter interdisciplinari és especialment reivindicat en els capítols de Nicolás, Pons, Alarcón o Pradilla. Encara més, és bastant habitual que un mateix treball sigui tingut en compte com una aportació rellevant en més d'un capítol. Dins el segon gran grup d'estudis,

¹ Per contra, hi ha uns quants experts que subratllen les poques aportacions que s'han fet en els seus terrenys respectius: per exemple, Costa i Branchadell identifiquen només tres tesis dins la recerca en codificació i política lingüística respectivament, mentre que Amado Alarcón compta 12 estudis sociolingüístics elaborats des del *mètode econòmic*. Miquel Strubell i Llorenç Comajoan, per la seva banda, també constaten la poca recerca feta en el terreny de la psicologia social que vagi més enllà d'un plantejament descriptiu.

els inserits dins la microsociolingüística, hi entrarien el de Joan Argenter sobre etnografia de la comunicació, el de Joan Pujolar sobre els nous parlants, el de Núria Alturo sobre pragmàtica i anàlisi del discurs, i el de sociolingüística de la variació amb què el mateix Pradilla tanca el volum.

Dins les coordenades generals que s'han apuntat més amunt, l'obra conté capítols de tota mena. La majoria són estats de la qüestió en el sentit més ambiciós, amb valoracions afinades sobre les principals aportacions, els principals dèficits i línies de recerca en curs o prometedores en el futur. En són paradigmàtics, per exemple, els capítols de Querol, Vila, Pujolar, Alarcón o Pradilla, entre d'altres. La majoria d'estudis van molt més enllà d'un plantejament descriptiu i en uns quants casos s'expressa la necessitat de fer un pas qualitatiu en l'estat dels estudis participant en els debats acadèmics internacionals amb aportacions a la teoria general. Reclamen de manera específica i insistent aquest horitzó científic els treballs de Pujolar, Alturo o Pons. Hi ha treballs que tendeixen a un plantejament més aviat descriptiu i explicatiu, però no per això menys valuós a l'hora d'explicar com han intervingut els mitjans de comunicació en la normalització de la llengua (Gifreu i Coromines), quines han estat des de 1980 les principals polítiques lingüístiques a Catalunya (Riera) i al conjunt de territoris de llengua catalana (Marí). En aquests capítols, el lector hi troba unes perioditzacions que ordenen i ajuden a interpretar el relat, amb una narrativa propera a les històries de la llengua que s'ocupen d'aquests temes. No són tan lluny, per exemple, del plantejament de John Walsh (2022) en la seva història de l'irlandès contemporani.

D'altres aportacions del llibre fan més aviat un seguiment detallat de la bibliografia produïda en el terreny en qüestió. Els capítols dedicats a la codificació (Costa), al dret lingüístic (Pons), a l'antropologia lingüística (Argenter) o a la demolingüística (Torres) en serien exemples excel·lents, amb un important substrat teòric (sobretot en el cas d'Argenter) i amb una presentació acurada de com han evolucionat cadascun d'aquests terrenys i quines possibilitats presenten de cara a recerques futures, amb la necessitat de dialogar amb disciplines que fins ara no s'han tingut en compte. Torres, per exemple, reclama l'acostament als mètodes de la geografia per obrir vies diferents de les que fins ara ha facilitat la sociologia en el terreny de la demolingüística.

Més enllà de les nombroses possibilitats de recerca que tots els especialistes apunten amb més o menys èmfasi segons el cas, cal també subratllar la potència d'uns quants terrenys nous que han sorgit aquests darrers anys, fins i tot independentment del gruix d'estudis amb què fins ara han comptat. Es podrien destacar els estudis sobre llengua i economia que Alarcón valora críticament, amb la presentació de temes tan crucials com la relació entre les llengües i el creixement econòmic, la regulació de les llengües en el món econòmic (vs. el *laissez faire*), la necessitat d'altres llengües diferents de l'anglès en els mercats internacionals o l'impacte de la diversitat lingüística en l'economia, un tema poc explorat, però on es veu que els especialistes catalans com Alarcón tenen molt a dir i a aportar. En aquest treball s'apunten nombroses preguntes que mostren el gran potencial d'aquest terreny i del màxim interès del context català: quin és el valor econòmic de l'anglès a Catalunya? I del castellà? I de les llengües de la immigració?, etc. En estudis sobre llengua i economia fets des de comunitats lingüístiques minoritàries, s'ha posat l'èmfasi no tant en el valor de l'eficiència i d'arribar a més gent, que va a favor de l'anglès i de grans llengües dominants, sinó del valor d'ús de la llengua i de la qualitat comunicativa com a valors de les llengües minoritàries. Caldrà llegir amb atenció el monogràfic que hi dedica TSC en el seu número 33, acabat de publicar.

Entre els treballs inclosos dins *Catalan Sociolinguistics*, no hi falten plantejaments crítics, com els de Branchadell, Querol i Nicolás, severs i tot en algun cas, fins a arribar a qüestionar la mateixa existència del terreny en qüestió.

Branchadell, per exemple, defensa que caldria *politologitzar* la sociolingüística catalana, donades les poques recerques que aquest autor identifica dins els estudis sociolingüístics plantejats des de la ciència política, i atesa la baixa recepció dels polítològics entre els sociolingüistes. Els exemples que dona de la poca atenció que han merescut certs estudis són simptomàtics, inapel·lables. El conjunt del seu balanç crític és la porta d'entrada a recerques ben suggeridores (necessàries!) que podrien interessar a la sociolingüística: la relació entre llengua i partit; els grups d'interès i el seu impacte en les polítiques lingüístiques, o l'avaluació de polítiques lingüístiques.

Per la seva banda, Querol mostra les enormes potencialitats dels *estudis del futur*, amb reflexions molt estimulants (interdisciplinàries), a vegades desafiantes, sobre la prospectiva en ciències socials i en polítiques

públiques, amb una crítica frontal i extensa a la *literatura pseudoprofètica*, en terminologia seva. Quan desplega la crítica al debat sobre la llengua, posa l'exemple d'Albert Rossich. Sembla clar que Querol aplica una crítica pensada per a treballs volgudament científics, a uns punts de vista pensats per participar en el debat públic sobre la llengua en un context en què el discurs polític i governamental tendia al triumfalisme ocultant aspectes clarament negatius sobre l'ús social de la llengua. Per dir-ho en uns altres termes, la *literatura pseudoprofètica*, que s'hauria pogut exemplificar amb el corpus que la representaria si realment ha tingut tant pes en el debat públic, no pretenia convertir-se en estudis científics valorats en els rànquings acadèmics, sinó crear un debat social al voltant de la llengua que sortís dels marcs discursius difosos a través del discurs polític i institucional. No per això, per descomptat, hauria de quedar exempta de crítica i revisió.

Miquel Nicolás, al seu torn, considera que la historiografia catalana no ha desenvolupat una aproximació social a la llengua per una manca de fonaments teòrics i metodològics. Per aquest investigador, més aviat s'ha tendit a una aproximació *asocial* (d'aquí l'absència freqüent dels parlants i dels grups social en la narrativa històrica segons l'autor), i també a evitar plantejaments interdisciplinaris. Durant dècades la història de la llengua en general ha estat deutora de la història de la literatura i és ben cert que aportacions ben recents encara s'inscriuen en aquesta tradició, però es podria valorar (caldría parlar-ne amb calma) si aquesta crítica té prou en compte els nombrosos treballs que superen aquesta narrativa: sense anar més lluny, la mateixa obra general que Nicolás, juntament amb Ferrando, ha publicat a la UOC, tota una obra panoràmica de referència que es planteja de manera explícita les bases epistemològiques de la disciplina.

La interpretació crítica de Nicolás segurament es podria atribuir a la manca d'obres generals (i col·lectives) ben fonamentades des d'un punt de vista teòric que ordenin i reinterpretin de manera global les aportacions escampades en publicacions d'allò més diverses i que permetrien donar presència (visibilitat?) i consistència a la riquesa i varietat d'estudis que s'han fet en la història de la llengua catalana aquests darrers anys, a vegades des d'una perspectiva social. De fet, les fronteres entre disciplines poden ser tan difuses que el mateix capítol de Mas i Montoya sobre la transmissió lingüística del català es podria integrar en una narrativa d'història social, amb un èmfasi especial en l'evolució de les darreres dècades, però també amb fites del procés d'interrupció familiar de la llengua que s'inicien el 1830 a València ciutat i s'acceleren o es culminen a mitjan segle xx en ciutats com Alacant o Perpinyà. En aquest mateix marc de confluències, també caldría posar en relleu el balanç de Pradilla respecte als estudis variacionistes i a les possibilitats de les recerques fetes a *temps real* per a la sociolingüística històrica.

D'altra banda, hi ha uns quants autors que denuncien la distorsió acadèmica que els plantejaments nacionalistes han provocat en diferents terrenys, almenys en dècades passades. Amb modulacions diferents, s'hi refereixen Vallverdú, Querol, Vila, Pujolar o el mateix Nicolás, entre d'altres. El debat ve de lluny i s'ha reproduït en altres contextos de llengües minoritzades. A casa nostra, entre la transició i la primera etapa de la normalització, s'havia debatut sobre la importància que la *passió* per la llengua no desenfocés la ciència i que el sociolingüista, o el lingüista, no convertís els seus treballs en doctrina militant. Avui som lluny d'aquells debats típics de la transició, tan ben explicats en el treball de Vallverdú, però és evident que en un context de minorització els especialistes no són mers retratistes de les més variades realitats sociolingüístiques, sinó també actors socials amb propostes sovint relacionades amb els estudis que diagnostiquen tal o tal altre fenomen. En aquesta mateixa obra, per exemple, Mas i Montoya apunten que caldría entrar en la planificació dels usos privats per promoure la revernacularització i el manteniment de la transmissió. No es pot obviar tampoc que el gruix de la recerca en sociolingüística catalana és, com destaca Pradilla, sobretot una sociologia de la llengua, una línia de recerca que justament explora les condicions que menen a la minorització de la llengua en un context sociopolític hostil, o com a mínim indiferent.

En més d'un capítol es donen com a referents fonamentals del tema en qüestió aportacions d'autors com Albert Bastardas, Emili Boix o Carme Junyent. És per això que pot sobtar que aquests *clàssics actuals*, amb obres o treballs de referència produïdes de manera regular al llarg de tres o quatre dècades, no aportin en aquesta obra el seu balanç personal respecte a algun dels temes en què més han treballat. És de lamentar que el lector internacional no pugui comptar amb aquests treballs, tot i que segurament hi deu haver raons diverses per cada cas. D'altra banda, tenint en compte l'orientació de l'obra, s'hauria pogut incloure alguna mena de capítol que presentés les diverses realitats històriques, socials i culturals de la llengua catalana en els diferents territoris, a l'estil del que Montoya va escriure com a introducció a la *Gramàtica del català contemporani*

que va dirigir Joan Solà. Una presentació d'aquesta mena potser hauria pogut evitar alguna inexactitud com la que situa el concepte de *llengua pròpia* com una novetat de l'Estatut de 1979 dins la història legislativa pel que fa a les llengües (p. 122).

Minúcies com aquestes a banda, per damunt de tot cal posar en relleu que segurament ens trobem davant la “nova Bíblia de la sociolingüística catalana”, tal com la va batejar Montserrat Sendra a les xarxes només de sortir publicat aquest manual. Semblen unes paraules preclares (no direm profètiques), si és que es pot preveure que aquesta obra s'anirà convertint de mica en mica en un manual de referència obligada, en la línia del que ha estat la *Sociolingüística catalana* de Boix i Vila aquestes dues darreres dècades. Entre aquestes dues obres, no sols hi ha més de 20 anys de distància (amb tot el que suposa de posada al dia dels coneixements i de la incorporació de noves perspectives), sinó que els plantejaments disten molt l'una de l'altra, tant pel que fa a la concepció de l'obra com als públics potencialment destinataris de cadascuna. Mirant comparativament l'estat de coneixements que es recullen en aquestes obres, s'ha avançat (i molt!) en termes de producció i de qualitat, de riquesa i varietat de plantejaments. Molts autors apunten a la molta feina que caldrà fer: com s'anuncia en el subtítol, hi ha *future challenges*, i d'envergadura.

Referències bibliogràfiques

- Boix, Emili. (2006). La sociolingüística catalana. Dins Francesc Vallverdú (ed.), *Cap a on va la sociolingüística? II Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 20 d'octubre de 2005)* (p. 81-90). IEC.
- Branchadell, Albert. (2006). Ser competitiu, i fins i tot capdavanter, a nivell europeu i internacional. Dins Francesc Vallverdú (ed.), *Cap a on va la sociolingüística? II Jornada de l'Associació d'Amics del Professor Antoni M. Badia i Margarit (Barcelona, 20 d'octubre de 2005)* (p. 91-99). IEC.
- Walsh, John. (2022). *One Hundred Years of Irish Language Policy, 1922-2022*. Peter Lang Verlag.